

Metafysisk sjølråderett

Svar på Nordbakkens artikkel

Av Peder A. Tyvand

Jørn-Frode Nordbakken har skrevet en artikkel «Sjølorganisering og biologisk evolusjon» i dette nummer av Origo. Hele hans artikkel kretser rundt ordet «sjøl» (selv). Et ord som er metafysisk, fordi det forutsetter en selvreflekterende bevissthet. Dyrene har rett nok en instinktiv selvoppholdelsesdrift. Men i forbindelse med den døde materie er enhver bruk av ordet «selv» en metafysisk tilsnikelse. Det finnes ikke noe slikt «selv» som eventuelt skulle kunne organisere seg. Det er bemerkelsesverdig at filosofiske materialister kan finne på å anvende animistisk metafysikk på områder hvor metafysikk ikke hører hjemme. Slike folk har nemlig det offisielle standpunktet at de søker å benekte enhver metafysikk. Da skulle man tro at de ville foretrekke å bruke for lite metafysikk, ikke for mye, sammenlignet med virkeligheten. Men Nordbakken finner å måtte låne metafysikk for å få markert den kosmiske «sjølråderett» (selvbestemmelse) hans filosofi gjør krav på.

Ateister er i den lykkelige situasjon at de lever i Guds skapte verden. Dermed blir de forskånet fra å måtte ta de fulle konsekvenser av sitt eget syn. Enhver ateist må kontinuerlig importere metafysikk fra gudstroen for å få et tankesystem han kan leve med. Det gjør da også Nordbakken. Han forutsetter en rekke metafysiske begreper for i det hele tatt å komme i gang med sin tankerekke. Noen eksempler: «Vitenskapelig hypotese», «observasjon», «forklaring», «informasjon», «mentalt system», «organisere». Ingen av disse basalbegrepene forklarer seg selv. De kan brukes intuitivt innenfor den språklig baserte virkelighet Gud har nedlagt i oss.

Metafysikken hos Nordbakken topper seg i utsagnet: «Energi var til stede fra det øyeblikk universet oppsto». Her snakker han om energi uten materie. Energi før materien ble til. Men materialister slutter seg til følgende konvensjonelle definisjon av energi: «Energi er evnen til å utføre arbeid». Innenfor menneskelig erkjennelse må vi si: Skal denne evnen finnes, må det være noe å bruke den på. Arbeidet må kunne utføres på materie. Men hvis denne materie ikke er blitt til, finnes det ikke noe å utføre arbeid på. Energi uten materie er derfor et rent metafysisk begrep.

La oss se nærmere på begrepet «energi» i fravær av stoff. Hvordan kan en slik energi eksistere?

(1) Ikke som mekanisk energi (potensiell eller kinetisk), for slik energi forutsetter eksistensen av masse.

(2) Ikke som kjemisk energi, for slik energi forutsetter at det finnes grunnstoffer.

(3) Ikke som elektrisk energi, for slik energi forutsetter at det finnes elektroner, som er materiepartikler med en bestemt masse.

(4) Ikke som atomenergi, for slik energi forutsetter at det finnes atomkjerner.

(5) Ikke som varme, for slik energi forutsetter at det finnes materiepartikler med termisk bevegelsesenergi.

(6) Eneste kjente mulighet for energi å eksistere på en håndfast måte i fravær av materie, er i form av elektromagnetisk stråling i vakuum. Men skal slik strålingsenergi skulle konverteres til masse, må den først absorberes. For å absorbere stråling trengs materie. Rent vakuum vil ikke absorbere noe som helst. Elektromagnetisk stråling vil bare slippe uhindret gjennom, og all energi vil forbli elektromagnetisk.

For vår menneskelige hjerne er det umulig å forestille seg den rene energi, der den står klar for å bli konvertert til materie. Selve materien forsvinner så å si mellom fingrene på en filosofisk materialist. Hans verdensbilde har ikke

rom for forestillingen om denne rene energi som står på nippet til å bli konvertert til masse. Det er ikke dermed sagt at slik energi ikke finnes. Men den er metafysisk i sin natur. Denne rene energi kan være til stede i Skaperens hånd, for i et gitt øyeblikk å bli konvertert til masse. Denne metafysiske energien kan altså være virkelig likevel. Men den kan ikke rommes innenfor et strengt materialistisk virkelighetsbilde.

Materiens opphav er eksplisitt metafysisk betinget, fordi masse i et massetomt univers ikke kunne bli til av en fysisk erkjennbar energi. Denne erkjennelsen er tung å bære for en filosofisk materialist, som nettopp søker å la den fysiske materie være det faste punktet i tilværelsen. Hele den materialistiske materie fordunker når den må baseres på metafysiske tanker om energi. Guds allmenne åpenbaring er det eneste ståsted for å gjøre materien virkelig for oss. Materien eksisterer og er virkelig, fordi Skaperen står bak som garantist. En materialist vet ikke hva masse dypest sett er. For når en moderne materialist skal forklare hva masse er, sier han gjerne: «Konsentrert energi». Men da forutsetter han eksistensen av en materialisert og konverterbar energi på forhånd, i fravær av materie. Dette er en metafysisk forestilling.

Det er ikke bare tilblivelsen av materie som er umulig uten metafysikk. Observasjon av materie er også umulig uten metafysikk. «Observasjon» er nemlig et metafysisk begrep, på samme måte som «data» er det. En filosofisk materialist vil gjerne ha som offisielt utgangspunkt for sin erkjennelse: «Data når observatøren». Men begrepet «data» vil noen ganger manifestes som lyden «blip» på et måleinstrument. Da må vi vel kunne ha følgende utgangspunkt for vår erkjennelse: «Blip når observatøren». «Nei, det går ikke» erkjenner materialisten motstrebende. Hvorfor ikke? Fordi «data» er metafysisk innholdstungt, noe «blip» ikke er. Denne illustrasjonen har jeg tatt fra den kjente kristne filosofen Francis Schaeffer (1912-1984).

La oss nå anta at materien finnes. Nordbakken søker da å vise at materien kan «organisere seg selv» ved energigjennomstrømning. Men hans påstand om entropireduksjon ved energigjennomstrømning er feil. Dissipative strukturer

skaper uorden, fordi de er entropiproduserende. De er ikke entropireduserende. Selve ordet «dissipativ» betyr nemlig «entropiproduserende». I utgangspunktet er det forkjært å argumentere for materiens entropireduksjon ved å vise til termodynamiske prosesser langt fra likevekt. Et avvik fra termodynamisk likevekt fører alltid til entropiproduksjon: Det motsatte av reduksjon.

Ved termodynamisk likevekt skjer det ingen entropiproduksjon. Utenfor likevekt skjer det entropiproduksjon, gjerne mer jo lengre unna likevekt systemet befinner seg. Skal en tilstand av lav entropi (høy orden) kunne opprettholdes langt fra termodynamisk likevekt, kreves det et intelligent program som er i stand til å eksportere ut av systemet den entropiøkningen som dannes lokalt på grunn av energigjennomstrømningen. Et kjent eksempel er et kjøleskap: Motoren utvikler varme i tillegg til varmen som ellers trekkes ut av matvarene. Begge disse varmemengdene avgis til omgivelsene utenfor kjøleskapet. Dette er mulig fordi kjøleskapet er designet til å eksportere sin produserte uorden til omgivelsene. Omgivelsene mangler et slikt intelligent program til å kunne verne seg mot denne «entropisøppel» mottatt fra kjøleskapet.

Nordbakken har rett i sin poengtering av at termodynamikk er viktig. Varmeenergi er den mest degraderte av alle former for energi. Varmelærens 2. lov (entropiloven) er en naturlov med svært vidtrekkende konsekvenser. I min aktuelle Origo-artikkel om årene i planteblader diskuterer jeg de begrensinger entropiloven setter for dannelse av orden i biosfæren. Nordbakken kommer med et utsagn som er interessant i denne sammenheng: «Termodynamikk er vitenskapen om det som er mulig». Utsagnet ligner til forveksling på et kjent munnhell: «Politikk er det muligens kunst». Er det den materialistiske vitenskapen som her koker ned til politikk, eller omvendt? Vanskelig å si. Men uansett illustrerer disse to spissformuleringene at det ikke finnes helt vanntette skott mellom vitenskap og politikk. Begge deler er knyttet til virkelighetsforståelsen hos det erkjennende og handlende subjekt.